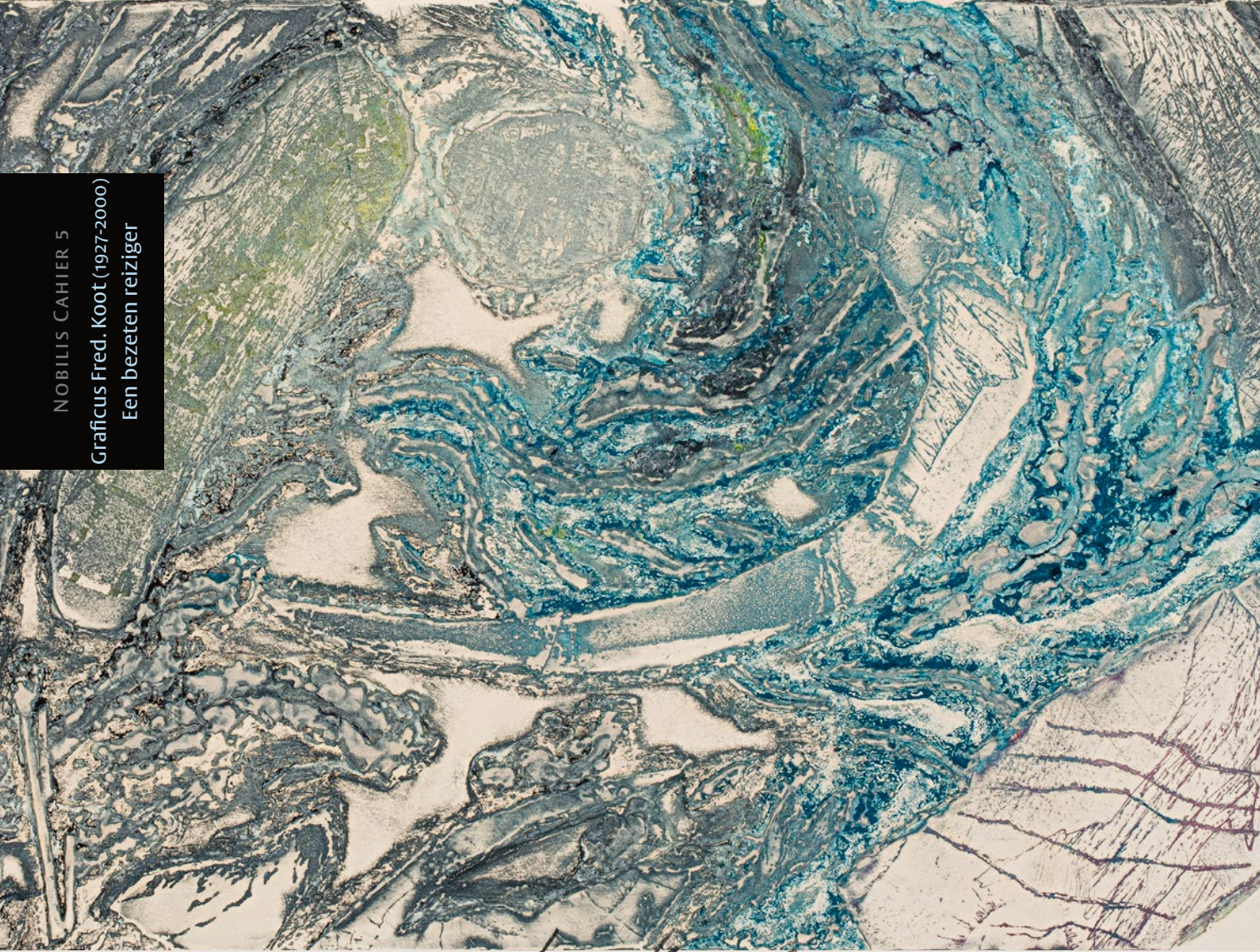

NOBILIS CAHIER 5

Graficus Fred. Koot (1927-2000)
Een bezeten reiziger

F. Koot.

◀ Op de voorzijde van het omslag is afgebeeld (detail) Ayvalik, ets, proef 2, 295 x 540 mm.

Sangraham, litho, no. 1/52, 350 x 448 mm.

TEN GELEIDE

In de zomer van 2012 bij het verschijnen van *Nobilis Cahier 2* werd aangetoond door het verhaal over de verwerving van de omvangrijke collectie werken op papier van Johannes Mulders (1899-1989) door de Stichting Nobilis, dat het leven vol verrassingen kan zitten. Binnen een paar maanden was de aankoop met de familie geregeld. In dat jaar werd het nog veel bonter. In een week tijd kreeg de Stichting de ateliernalatenschap van graficus Fredrik Koot (1927-2000) uit Eindhoven geschonken.

Op 15 november 2012 kwam er een telefoontje uit Utrecht van Manuel Kurpershoek, dat Ed Bark en Titus Nolte, leraren aan de Hogeschool voor de Kunsten en oud-leerlingen van Koot, in Eindhoven die ochtend de ateliernalatenschap hadden bekeken. Overdonderd door de omvang wisten zij zich geen raad. Vernietigen leek toen nog de enige oplossing. Op 22 november reed een flinke bestelbus uit Friesland naar Eindhoven voor een gastvrije ontvangst en werd de bus vol geladen met de schenking.

Het bestuur van de Stichting Nobilis was overtuigd van de uitzonderlijke kwaliteit van het werk, maar besloot wel dat de restoplagen van met name de litho's verkocht zouden moeten worden ten gunste van een publicatie over/met het werk van Fred. Koot.

Bij de verkoop werd de hulp ingeroepen van het bestuur van Exlibriswereld, Nederlandse vereniging voor exlibris en andere kleingrafiek en van het bestuur van de Stichting Kunstwerf Ooststellingwerf. Er werden twintig mappen samengesteld met 18 verschillende prenten van Koot en die waren direct na het verschijnen van het tijdschrift *Exlibriswereld* op 5 maart allemaal al verkocht. Op 6 april volgde nog een kleine veiling in De Bilt tijdens de jaarvergadering van Exlibriswereld. In september 2013 werden in het kader van de presentatie van dit Nobilis Cahier een verkooptentoonstelling, twee lezingen en een veiling georganiseerd door de Stichting Kunstwerf Ooststellingwerf. Naast een subsidie van de provincie Fryslân zorgt de opbrengst van de verkoop voor de financiering van deze publicatie.

Een publicatie die slechts een eerste bescheiden aanzet is van het onderzoek naar leven en werk van Fred. Koot. Een publicatie die dienst kan doen als catalogus bij toekomstige tentoonstellingen van het werk van Fred Koot. De Stichting verzorgt bruiklenen en tentoonstellingen uit haar collecties. De publicatie is ook bedoeld als een klein eerbetoon aan de kunstenaar en de schenkers van de collectie aan onze Stichting. De heer en mevrouw Delhaes en de heer en mevrouw Valk bemiddelden bij de schenking, waarbij het eerstgenoemde echtpaar zes jaar lang zorgvuldig op de ateliernalatenschap heeft gepast. Zij verdienen onze oprechte dank. Schilder en graficus Frank Dekkers schreef voor dit Cahier zijn bijdrage *Koot* (pag. 38-41), waarvoor ik hem zeer erkentelijk ben.

Wilt u na lezing nader contact over nog beschikbaar werk of over een mogelijke tentoonstelling van het werk neem dan contact op met Stichting Nobilis (info@stichtingnobilis.nl). Ook zij, die nog aanvullende informatie kunnen verstrekken over Fred. Koot worden daartoe nadrukkelijk uitgenodigd.

Veel kijk- en leesplezier,

Pieter Jonker,
secretaris Stichting Nobilis

Dank ook aan de oud-studenten van Fred Koot voor hun aanvullende informatie: Peter Achttienribbe, Peter Bertus, Frank Dekkers, Jan Hartzema, Bert Keller, Hans Laban, Jaap Luteyn, Bert Menco, Marc Peters, Lies de Regt, Busse Weidema en Rolf Weijburg.

EEN BEZETEN REIZIGER

NOBILIS CAHIER 5

Grafficus Fred. Koot (1927-2000)

Een bezeten reiziger

Er zijn nog veel raadsels om op te lossen rondom leven en werk van Fred Koot (1927-2000). Troost kan geput worden uit de opvatting van Susan van den Berg in haar boek over de schilder Willem van Althuis: 'Bij het duiden van een oeuvre spreken de kunstwerken voor zichzelf, maar bij het reconstrueren van een leven zijn andere middelen nodig.'¹⁾ Dat brengt direct de vraag met zich mee. Hoe ver ga je bij het reconstrueren van een kunstenaarsleven en hoe relevant is het?

In het schamele kunstenaarsarchief van Fred Koot bevinden zich twee op folioformaat bijgehouden dagboeken, waarin hij van dag tot dag (over de periode zondag 6 september 1970 tot en met dinsdag 31 maart 1987) in twee of soms meer kolommen zijn privé-leven, zijn dagelijkse werkzaamheden op de Vrije Academie Artibus en in zijn eigen atelier zorgvuldig bijhoudt. Moeilijk leesbaar voor een wildvreemde door de beknoptheid van de notities, het noemen van meestal alleen de voornamen en het gebruik van initialen en afkortingen. Het handschrift is stevig en fraai, blijft door de tijd heen gelijkmatig, maar is toch moeilijk te lezen. Trouwens wat voegt de kilometerstand van een autoritje toe om een kunstwerk beter te begrijpen of het tijdstip waarop iemand gebeld heeft, of wat de nieuwe wasmachine heeft gekost? Fred Koot maakt in detail alleen maar feitelijke notities, nimmer spreekt hij zich in deze twee dagboeken uit over de inhoud van eigen of andermans werk. Alleen over zijn moeizame relaties met zijn vriendinnen worden we meer gewaar, maar dat bewaren we voor RTL Boulevard. Vooruit twee geheimpjes. Hij is vegetariër en lust graag pannenkoeken en bruine bonen uit blik, die laatste eet hij het liefst koud op.²⁾ Fred Koot is dol op zijn hond en die gaat steevast mee naar de Academie.³⁾

Fred Koot komt naar voren als een druk bezet man, tegelijkertijd rustig, stabiel en standvastig, maar op de achtergrond blijvend. Geld is belangrijk in zijn leven. Hij is zuinig, maar niet onbemiddeld.

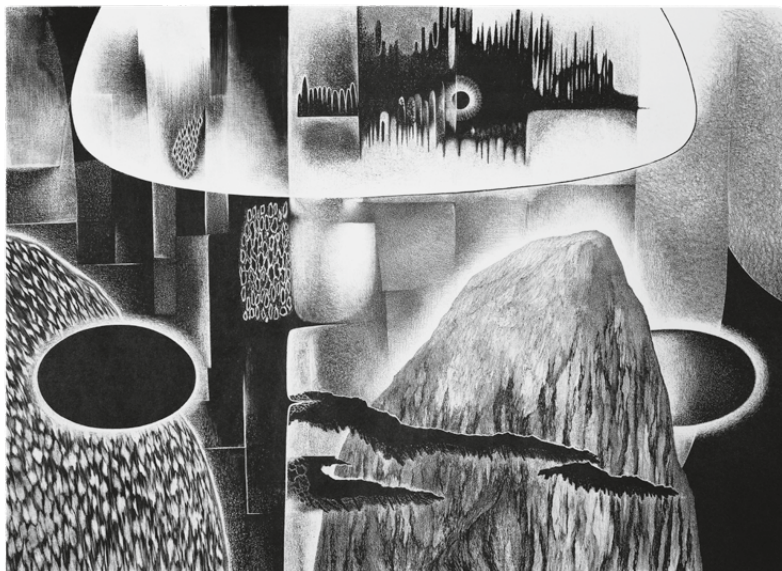

Foto: Will Dekkers/Dagblad De Telegraaf 29 oktober 1987.

Zwaan op boot, op ei, litho, no. 2/31, 1955, 345 x 550 mm.

Yehuda, litho, abstract landschap, no. 1/32, 1955, 358 x 495 mm.

Naast zijn docentschap is zijn eigen vrije werk het belangrijkste. Hij zet zich in om zijn werk tentoongesteld te krijgen of onder te brengen in museum- en bedrijfscollecties en bij kunstuitlenen. Hij verkoopt tijdens zijn hele leven ook rechtstreeks aan particulieren. Hij hecht zeer aan zijn technisch vakmanschap en werkt uiterst zorgvuldig. Hij leeft alleen en hij sterft alleen, ook al heeft hij talrijke contacten. Vaak wordt mij gevraagd: 'Was het een aardige man?' Soms wordt me iets persoonlijks over hem verteld, maar wat doet het er in hemelsnaam toe? Waren Van Gogh en Rembrandt wel aardige kerels? Het prachtige werk van Fred Koot wordt er voor mij niet anders van. Deze bescheiden publicatie is geen biografie of monografie, maar wil een catalogus zijn om even de schijnwerpers op de verstilde litho's en de heftige etsen van Fred Koot te richten. Om het met Susan van den Berg te zeggen: 'De kunstwerken moeten voor zichzelf spreken.'

ENIGST KIND

Uit het trouwboekje van zijn ouders weten we dat op 29 september 1927 Fredrik Koot in

Schildpadden, litho, no 9/17, 398 x 555 mm.

Amsterdam is geboren. Zijn moeder was Maria Agatha Catharina Wezel, die op 4 mei 1884 in Haarlem is geboren. Zijn vader, ook een Fredrik, was op 24 juli 1879 in Amsterdam geboren. Grootvader heette overigens Frederic. Onze Fred Koot was en bleef enigst kind in het gezin Koot. In maart 1925 was er een levenloze tweeling geboren die op de Nieuwe Oosterbegraafplaats is begraven. Pieter Wezel (82) en Maria Catharina Wezel-Willemse (79), de grootouders van moederszijde woonden in Haarlem aan de Kweektuinstraat 10 en overleden respectievelijk op 31 maart 1942 en 13 februari 1941. De vader van Fred Koot overleed in Hilversum op 14 juni 1943. Van de moeder van Fred Koot weten we dat zij op 10 maart 1962 in de gemeente Ermelo op 77-jarige leeftijd overleed. Fred Koot zelf overleed in Eindhoven op 14 mei 2000, opgemaakt uit een overlijdensbericht in het Algemeen Dagblad van 17 mei 2000. Hij woonde aan de Tarwelaan 1^e in Eindhoven. Hier houdt op dit moment de genealogische informatie op. Uit informele bron weten we dat Fred Koot alleenstaand was en dat zijn nalatenschap werd afgewikkeld door executeur-testamentair J.C.M. Rooijakker (Louise de Colignelaan 16, Eindhoven), die ook zijn klusjesman was en die op zijn beurt ook alleenstaand was toen hij zes jaar na het overlijden van Fred Koot zelf overleed. De erfgename van de heer Rooijakker kreeg ook de beschikking over de ateliernalatenschap van Koot, die zich nog in het huis bevond van zijn executeur-testamentair. Er was ook een plastic tas met de genoemde dagboeken, een map met krantenknipsels en een bewaard gebleven administratie waaruit blijkt dat hij in de zestiger jaren in Frankrijk zakelijk een coöperatief recreatiecentrum Domaine de Hauteserre U.A. bezat en exploiteerde, waarbij hij bouwkvavels verkocht. Hij verbleef er zelf ook graag.

OPLEIDING EN DOCENTSCHAPPEN

Van Fred Koot weten we dat hij zijn opleiding volgde aan de Academies van Utrecht en Rotterdam en tenslotte was hij student aan de Kölner Werkschule in Keulen en volgde enkele

Portret 3, litho, no. 1/9,
365 x 240 mm.

cursussen aan de Amsterdamse Grafische School. Eerst volgde hij de avondopleiding van Artibus onder leiding van Mar Diemèl (1903-1983) in Utrecht. Schilder en illustrator Diemèl was oprichter en tot 1969 directeur van Artibus.⁴⁾ In Rotterdam was Fred Koot leerling van de vijf jaar oudere Wim Zwiers, die hem liet kennismaken met de grafische technieken. Met wie hij overigens in 1964 in Jeruzalem in de Ezry Gallery samen met Harry van Kruiningen, Ru van Rossem, Toon Wegner en Jan Stroosma de

Litho, no. 3/9, 1951, 245 x 155 mm.

tentoonstelling *Graphic art from Holland* verzorgde.

In Utrecht was Koot als docent grafiek sinds 1954 aan Artibus, de Akademie voor beeldende kunsten, verbonden, maar wel met enkele onderbrekingen. In 1961 doceerde hij vrije expressie, pen- en penseeltekenen en grafische technieken. In de dikke Scheen staat te lezen dat hij op 17 december 1964 naar Parijs vertrok. In 1970/1971 is hij in ieder geval terug als waarnemend directeur van Artibus, nadat Diemèl met pensioen is. Koot geeft les aan zowel de dag- als avondopleiding. *Beeldend Nederland* (1993) van P.M.J. Jacobs vermeldt nog: 'Leraar van Peter Bertus 1960-1962, Albert Buikema, Jakob Luteyn 1962-1964 en Marc Peters 1973-1978.' Beginjaren zestig was hij daarnaast als docent grafiek verbonden aan de Academie Minerva te Groningen, waar Peter Achttienribbe uit Haren, les van hem heeft gehad. Hij verklaarde: 'Ik heb nimmer werk van hem gezien. Ik ben reuze benieuwd!' Van 1960 tot en met 1963 gaf Fred Koot les aan de Zomeracademie in Mithymna op het Griekse eiland. Hij solliciteert tevergeefs in 1973 als docent vrije grafiek aan de Rijksakademie in Amsterdam.

Uit zijn dagboekaantekeningen wordt duidelijk dat niet alle lessen altijd even druk bezocht worden. Hij is zelf ook niet altijd positief over de inzet van de studenten. En sommige studenten vinden dat hij soms duidelijk voorkeuren laat blijken en dat zijn lessen niet altijd aansloten op hun behoefte. Aan het eind van zijn loopbaan verloopt zijn docentschap moeizamer en dreigt een wachtgeldregeling. Hij moet in Amersfoort gaan werken. Collega en grafika Anneke Kuyper uit Amsterdam vertelde op 6 april 2013: 'Ja de laatste jaren waren voor hem niet leuk, maar ik vond het een aardige collega. Ik ben ervan overtuigd dat ik mijn benoeming in Utrecht aan hem te danken heb.'

WOONPLAATSEN

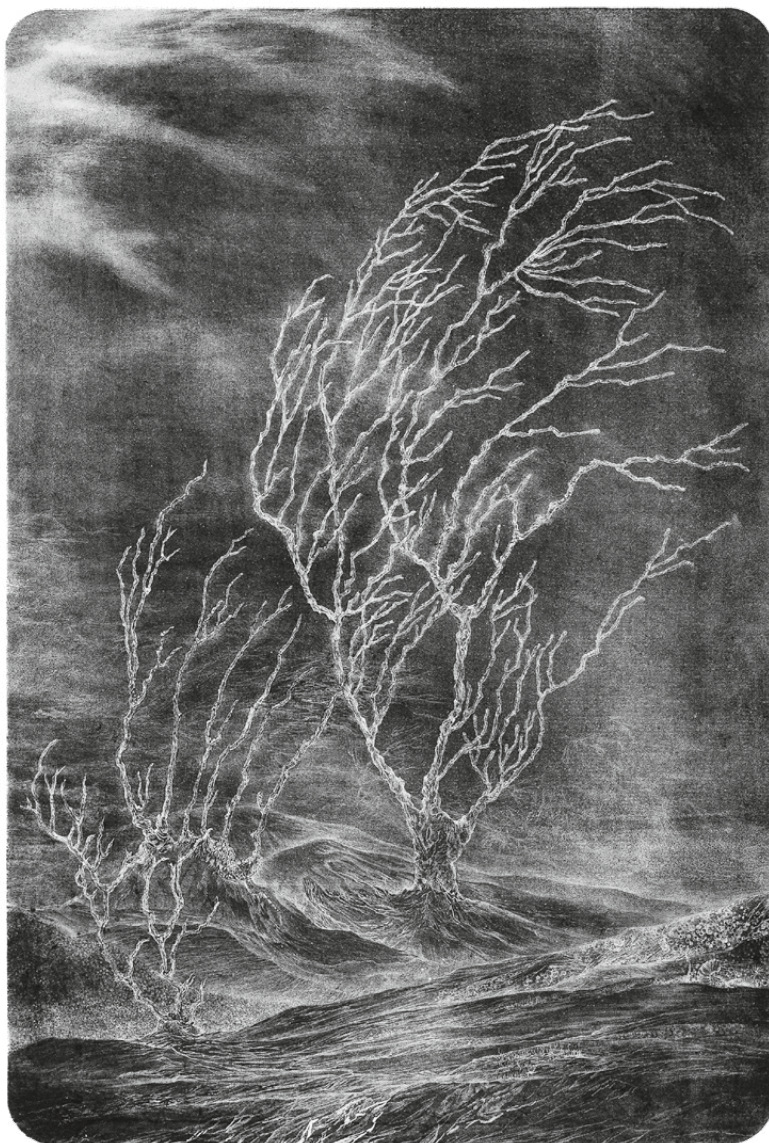
Fred Koot heeft van 1949-1951 een eigen werkplaats in Amsterdam en specialiseert

zich daar in bijzondere grafische technieken zoals steendiepdrukprocedé's met als voorbeeld de steengravure en de steenets. Verder beoefent hij de loodsnede en staalets. Hij volgt in Amsterdam ook nog enkele cursussen aan de Amsterdamse Grafische School. In 1951 heeft hij een werkplaats te Laren. Hij woonde achtereenvolgens in Blaricum (1952, Verlengde Mosselweg 9, 1954-1958, Bij de Berg 9), Utrecht (1959-1970, Burg. Norbruislaan 254), Hilversum (1961, Atelier aan de Burgemeester Schooklaan 2), Utrecht (in ieder geval in 1981 Columbuslaan 417) Eindhoven (in ieder geval vanaf 1997 tot aan zijn dood, Tarwelaan 1^{fe}).

DE GRAFISCHE

Fred Koot was een actief lid van De Grafische. In het bestuur van De Grafische na de oorlog speelden Hans van Dokkum, Lou Strik, Pam Rueter en Maurits Escher een belangrijke rol. Fred Koot nam – voorzover ik kon nagaan – deel aan de exposities in 1957 (Stedelijk Museum Amsterdam, 20 januari tot 10 februari en 28 november tot 22 december), 1957 (Gent, Museum voor sierkunst), 1958 (Stedelijk Museum), 1959 (De Lakenhal Leiden), 1959 (Centraal Museum Utrecht), 1959 (Stedelijk Museum Amsterdam), 1960 (Stedelijk Museum Amsterdam), 1961 (Stedelijk Museum Amsterdam), 1964 (De Utrechtse Kring). In de catalogi hebben zijn werken meestal geen titel, maar later op zijn prenten wel. Fred Koot is lid van de ballotage-commissie (sinds 1964 samen met Jeanne Bieruma Oosting en Ru van Rossem) en de kascommissie van De Grafische (1960). Hij zelf was lid sinds 1955. Verder is hij lid van de Federatie van Beeldende Kunstenaars en de Nederlandse vereniging van Tekenaarwijs.

Van Fred Koot zijn ook kleingrafiekbladen bekend: exlibris en gelegenheidsgrafiek uit de jaren vijftig (zie blz. 51 e.v.). In oktober 1974 is zijn prent *Avondnevel over Nepal* prent van de maand bij NRC/Handelsblad voor veertig gulden per prent.

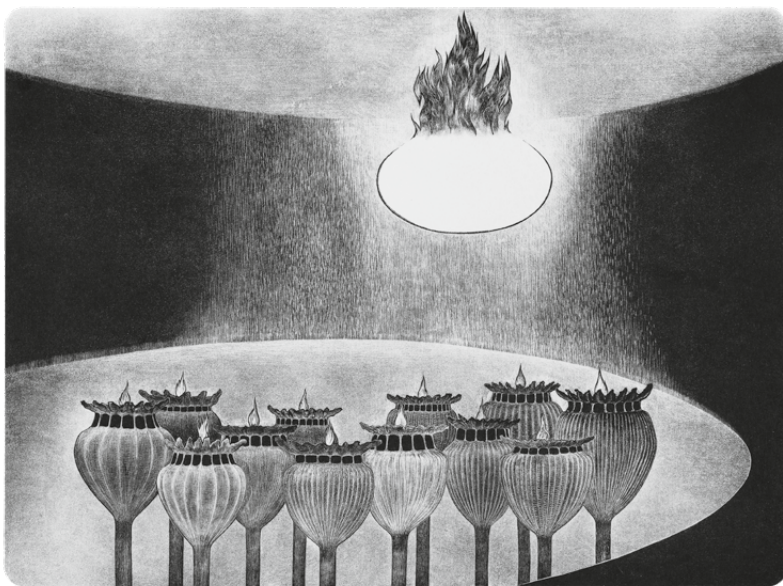
Koralen, asfaltlitho, no. 6/8, 1950, 316 x 214 mm.

Droge naald, zink, no. 3/5, 1949, 146 x 118 mm.

Pauw-ogen, litho, no. 38/40, 1954, 384 x 501 mm.

Papavers (Acheron), litho, proef 13, 358 x 488 mm.

REIZEN

Fred Koot maakte (studie-)reizen naar Canada, de Verenigde Staten, Egypte, Japan, India en Nepal, Birma, Alaska, de Filipijnen, Maleisië, Indonesië, China, Hongkong, Birma, Sri Lanka, Thailand, Alaska en dan zal ik wel verschillende reisbestemmingen gemist hebben. Daarnaast reisde hij veel binnen Europa, ook met zijn studenten.

HET WERK

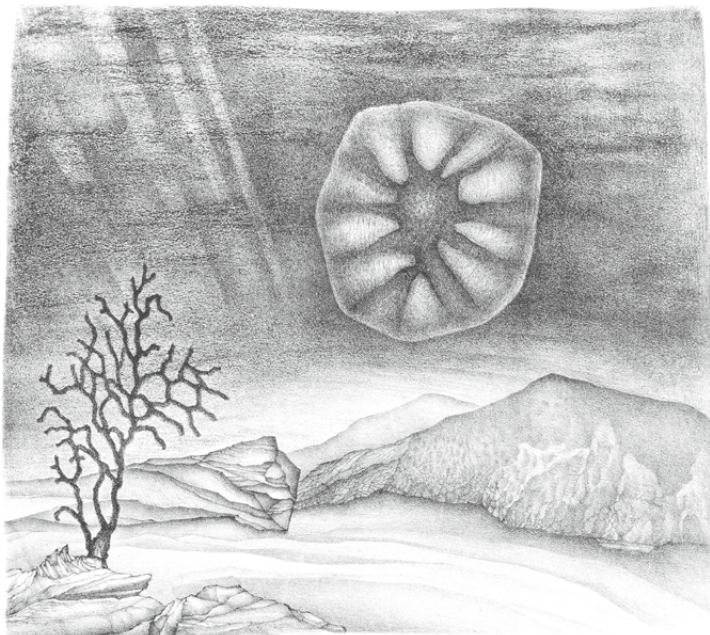
Kijkend naar het werk van Fred Koot zie je in de eerste periode zwart-wit litho's met een surrealistische, een fantasierijke en abstracte inslag. Zelf zegt hij daarover in 1961³⁾: 'Ik heb eigenlijk vanaf het begin meer uit de verbeelding dan naar de realiteit gewerkt. Uiteraard kan ik wel bijvoorbeeld door de natuur worden geïnspireerd, maar in mij wordt die ontroering tot een herinnering, meer niet. U kunt bij mijn werk dan ook niet spreken van zich duidelijk wijzigende stijlkenmerken, hoogstens van een vernieu-

Drie gieren in berglandschap, litho, 1950, 251 x 425 mm.

wing, waar bij de voorkeur steeds meer uitgaat naar abstracte vormgeving.' Het eerste werk dateert van 1949. Fred Koot is pas 27 als beeldhouwer Geurt Brinkgreve in 1954 in *Elseviers Weekblad* al een belangwekkend artikel schrijft over het werk van Koot.⁶⁾ Even een citaat: 'Fred Koot nu heeft een basis in de grafische technieken. Hij is een virtuoos knap vakman. Steeds is hij bezig nieuwe raffinementen aan etsplaat en lithosteent te ontlokken. Hij weet de zwarten te doen variëren van hard naar fluwelig, van krachtig naar vaal of schimmig, tot de nauwbespeurbare overgang naar een onbeperkte rijkdom van fijne grijzen. Zijn lijnvoering is nu eens aarzelend, zeer ijl en broos, dan weer sierlijk speels of fel en abrupt.'

Opmerkelijk vind ik dat concrete afbeeldingen van de mens als zodanig in de prenten eigenlijk ontbreken. Toch vind ik dat als je zijn werk in ogenschouw neemt, dat de mens wel centraal staat, maar dan meer in de richting van de beleving van de levensvragen van de mens. Hoe verhouden wij ons tot de oorsprong van het leven?

Litho zwart wit, no. 5/8, 242 x 284 mm.